

КОМПЛЕКСНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ НЕНАСИЛЛЯ У СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ ПРОСТОРИ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ ЩОДО ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ

УДК: 37.012:37.017–057.87

Л. С. Киньва

У сучасному становленні української держави, в якому актуальною проблемою стає модернізація освітньої галузі, найбільше уваги приділяється переосмисленню виховного процесу. Як зазначають науковці (В. Киричук, Л. Романова [1, с. 6] та ін.), треба створити принципово нову систему виховної роботи, оскільки фундаментальні положення організації і реалізації виховного процесу за різними принципами є повністю взаємовиключними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми засвідчує, що духовна криза може надовго сковувати соціальну й особистісну активність молоді, поставити під вагання її уявлення про взірць добра та приклади зла. На думку Ж. Маценко, усвідомлення молодою людиною загальногуманістичних цінностей, її прагнення до самовдосконалення – це процес, який безпосередньо пов'язаний із духовністю. [2, с. 5]. Як зазначає Г. Шевченко [5, с. 3–9], *духовність* особистості містить у собі гармонію, красу світу, моральні імперативи, єдність думок і почуттів. Особистість залежно від рівня духовності, здатна репрезентувати весь всесвіт, цивілізацію, національну культуру. На думку автора, присвоєння особистістю системи духовних цінностей, якісного ставлення її до самої себе, суспільства, своєї діяльності, світу природи, інших людей наразі набуває особливого значення.

Нині особливо гостро актуалізується проблема духовного розвитку молодої особистості. Нездатність традиційної системи забезпечити духовний розвиток студентів підтверджується статистикою: сплеск правопорушень,

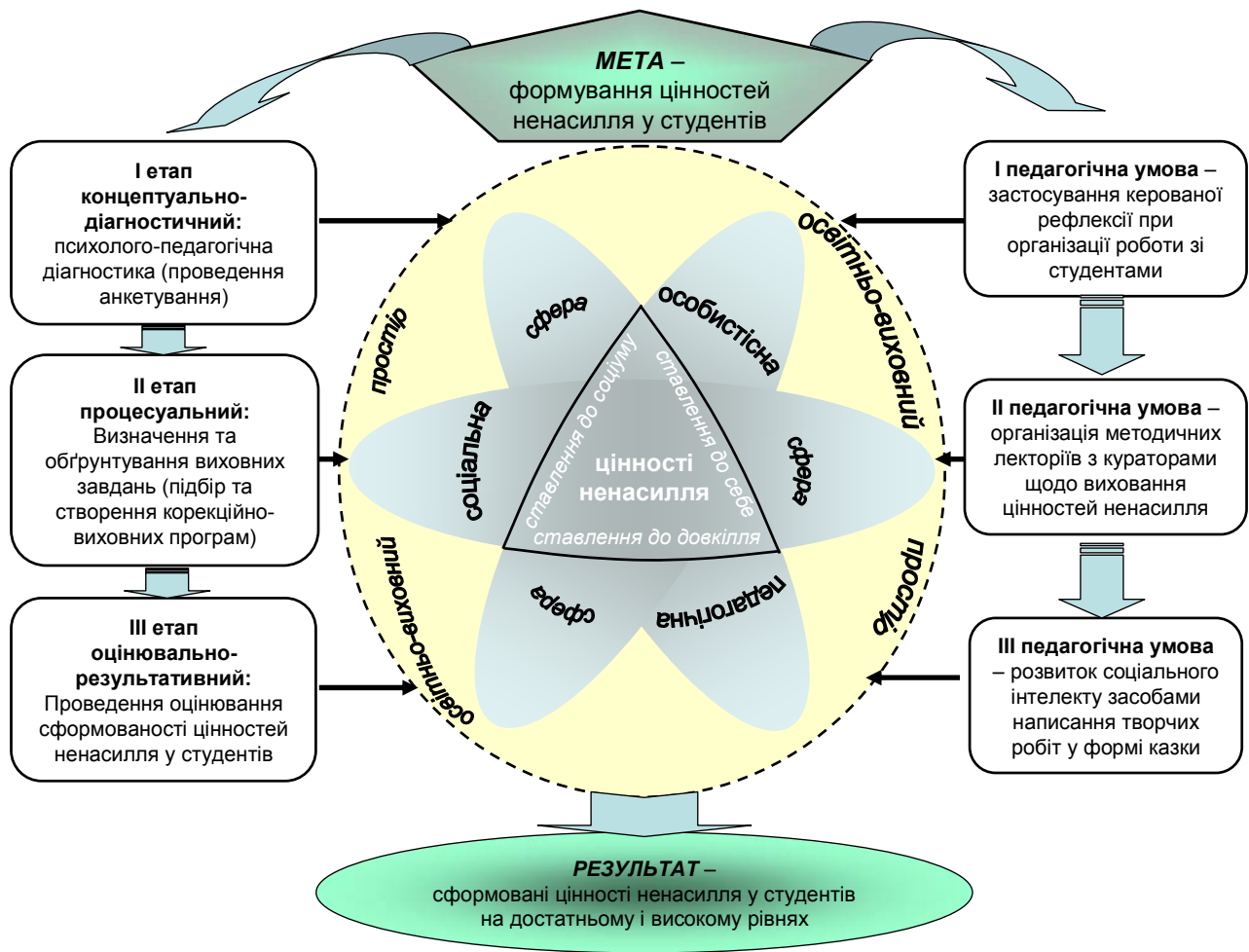
тяжких злочинів, суїцидів серед молоді тощо. Неупереджено поширена кризова ситуація у виховній сфері зумовила пошук та розробку комплексної моделі, що забезпечувала б формування цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні, розкритті сутності розробленої комплексної моделі формування цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі та висвітленні результатів дослідно-експериментальної роботи щодо її впровадження.

З метою розробки комплексної моделі ми звернулися до аналізу базових дефініцій. Так, О. Скопненко і Т. Цимбалюк [3, с. 461] розкривають поняття *модель* (з франц. *modele*, італ. *modello*, лат. *modulus* – міра, ритм, такт) таким чином: 1) зразок будь-якого виробу для серйозного виробництва; 2) тип, марка, зразок конструкції; 3) зменшене або збільшене відтворення чого-небудь; 4) предмет, що слугує для художнього відображення; натурник (натурниця), які позують художнику; 5) схема для пояснення якогось предмета, явища або процесу в природі та суспільстві.

Звідси, *моделювання* (з франц. *modelier* – ліпити, формувати): 1) метод дослідження, при якому відбувається заміна конкретного об'єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю); 2) виготовлення моделі [3, с. 461]. У тлумачному словнику сучасної української мови поняття комплекс (від англ. *complex*, від лат. *complexus* – зв'язок, поєднання) визначається так: 1) сукупність предметів, явищ або властивостей, що становлять певну цілісність; 2) сукупність виробничих галузей, пов'язаних між собою технічно або організаційно [4, с. 369].

Отже, комплексна модель формування цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному – це цілісний поетапний проект організації навчально-виховного процесу в університетському освітньо-виховному просторі, спрямований на формування цінностей ненасилля у студентів на високому та достатньому рівнях. Наочно означену модель подано на рисунку.

Комплексна модель формування цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі

Розроблена комплексна модель ґрунтується на характеристиках цінностей ненасилля (компонентах і показниках їх сформованості) та складається з мети, етапів, педагогічних умов, діагностичного інструментарію і результату, які є складниками означеної моделі.

Цінності ненасилля поділяють на: базові, що пов'язуються/спрямовуються на потреби людей, та інструментальні, які визначають мотивацію діяльності/операцій/дій. **Цінності ненасилля** на рівні **інструментальних цінностей** є сукупністю звичок, навичок, форм і способів поведінки, переконання в тому, що якийсь образ дій або засіб для особистості є найкращим у будь-якій ситуації; на рівні **базових** – перетворюються у настановлення та переконання, виражають найважливіші цілі, ідеали,

самоцінні сенси життя людей, специфічні види діяльності, які переходять із покоління в покоління.

Нами виявлено і конкретизовано три рівні сформованості цінностей ненасилля у студентської молоді: *низький, достатній та високий*. Метою експериментальної роботи було визначено розвиток цінностей ненасилля у студентів на високому і достатньому рівнях: прогнозований результат, адекватний меті, – сформовані цінності ненасилля на цих рівнях.

Коло в центрі моделі позначає освітньо-виховний простір, пунктирні межі якого передають ідею про відкритість цього простору, у якому перетинаються три сфери – соціальна, педагогічна та особистісна, що й утворюють феномен “цінності ненасилля”.

Кожна сфера відповідає визначеному компоненту: ставлення до соціуму, ставлення до себе та ставлення до довкілля. Досягнення певного результату формування цінностей ненасилля відбувається у три етапи: *перший* – концептуально-діагностичний, *другий* – процесуальний і *третій* – оцінювально-результативний, які на моделі розташовані з лівого боку.

На *концептуально-діагностичному* етапі визначався рівень сформованості цінностей ненасилля у студентів шляхом використання діагностичних методик, що передбачало встановлення рівня сформованості цінностей ненасилля на початку формувального експерименту.

На *процесуальному* етапі при організації навчально-виховного процесу в університеті було впроваджено відповідні педагогічні умови, під час яких проводилися проблемні лекції та позакласно-виховні години/заходи для студентів, тренінги і методичні лекторії для кураторів, що сприяють формуванню цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі.

На останньому (*оцінювально-результативному*) етапі здійснювався аналіз результатів дослідницької роботи, проводилася оцінка ефективності формування цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі, оброблялися статистичні дані.

Дослідно-експериментальна робота щодо формування цінностей ненасилля здійснювалася нами поетапно, при цьому кожний наступний етап передбачав доповнення попереднього.

Конкретні педагогічні умови (застосування керованої рефлексії при організації роботи зі студентами; організація тренінгів та методичних лекторіїв з кураторами щодо виховання цінностей ненасилля; розвиток соціального інтелекту засобами написання творчих робіт у формі казки) розташовано з правого боку моделі.

Зміст розробленої моделі є цілісним, оскільки містить у собі мету, результат, для досягнення якого нами визначено три етапи формування цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі в їх нерозривній єдності.

Відтак, поетапне впровадження комплексної моделі у навчально-виховну роботу університету поступово створювало необхідний освітньо-виховний простір щодо формування цінностей ненасилля. Кожний із компонентів означеного феномену взаємопов'язано з виокремленими нами відповідними сферами означеної моделі:

– *соціальна*, що відповідає сучасним умовам/потребам виховання і вимогам суспільства (відповідно до компонента “ставлення до соціуму”);

– *особистісна*, яка є власне процесом розвитку соціального інтелекту особистості та надає можливість характеризувати уявлення самого вихованця про його близьке і віддалене майбутнє (відповідно до компонента “ставлення до себе”);

– *педагогічна*, що відображає основні напрямки кураторської діяльності у взаємодії зі студентами на рівні навчальних груп вищого навчального закладу (відповідно до компонента “ставлення до довкілля”).

Проведений експеримент та аналіз одержаних результатів надав змогу переконатися в ефективності розробленої комплексної моделі формування цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному

просторі. В експериментальних групах відзначилося значне збільшення кількості студентів із високим рівнем сформованості цінностей ненасилля.

Порівняння даних концептуально-діагностичного й оцінювально-результативного результатів діагностики рівнів сформованості цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі надало можливість стверджувати, що кількість студентів із високим рівнем розвитку цінностей ненасилля в експериментальних групах збільшилась на 27,5%, на достатньому – збільшилась на 34,4% і на низькому – зменшилася на 61,9% на відміну від контрольних груп, де на високому рівні змін не відбулося, на достатньому рівні сформованості цінностей ненасилля приріст склав лише 13%, кількість студентів на низькому рівні зменшилася також на 13%.

За результатами обчислень нами складено таблицю відносної зміни усереднених рівнів сформованості цінностей ненасилля (див. таблицю).

Таблиця

Відносна зміна усереднених рівнів сформованості цінностей ненасилля у студентів

Групи	Рівні сформованості цінностей ненасилля у студентів			M _x	Δ (%)
	Низький	Достатній	Високий		
ЕГ на концептуально-діагностичному етапі, n=188 осіб	137	50	1	1,28	70,31
ЕГ на оцінювально-результативному етапі, n=188 осіб	20	115	53	2,18	
КГ на концептуально-діагностичному етапі, n=99 осіб	70	25	4	1,33	9,77
КГ на оцінювально-результативному етапі, n=99 осіб	57	38	4	1,46	

Як свідчать дані таблиці, відносний усереднений рівень сформованості цінностей ненасилля у студентів контрольної групи, де експериментальна робота не проводилася, на концептуально-діагностичному етапі експерименту

склав 1,33, на оцінювально-результативному етапі – 1,46. Відносна зміна усереднених рівнів сформованості цінностей ненасилля у студентів контрольної групи склала 9,77%. Таке незначне підвищення ми пояснюємо тим, що взагалі навчально-виховний процес в університеті не може не позначитись на розвитку цінностей ненасилля у студентів.

Після завершення в експериментальних групах формувального експерименту на оцінювально-результативному етапі дослідно-експериментальної роботи результати діагностики рівнів сформованості цінностей ненасилля у студентів засвідчили, що усереднений рівень сформованості цінностей ненасилля склав 2,18. Відносна зміна усереднених рівнів у студентів експериментальної групи, відповідно, дорівнює 70,31%. Така значуща позитивна динаміка сформованості цінностей ненасилля в студентів експериментальних груп пояснюється проведеною реалізацією комплексної моделі сформованості цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі.

Отже, аналіз результатів формувального експерименту підтвердив продуктивність обраних методологічних позицій щодо розробки та впровадження комплексної моделі сформованості цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі. Одержані результати надають змогу стверджувати, що завдання експериментальної роботи реалізовано, а мету досягнуто. Результати проведеного педагогічного експерименту підтвердили правомірність гіпотези дослідження, а саме: формування цінностей ненасилля у студентів в університетському освітньо-виховному просторі відбувається ефективно при впровадженні комплексної моделі, яка передбачає створення відповідних педагогічних умов.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку ми вбачаємо у дослідженні особистісних корелят і чинників успішного формування цінностей ненасилля у старшокласників; інтеграції зусиль школи та родини у вихованні цінностей ненасилля у дітей підліткового віку. Окремим аспектом дослідження може стати адаптація запропонованої комплексної моделі щодо формування

цінностей ненасилля у людей різних вікових груп і розробка відповідної їй системи виховної роботи.

Список використаної літератури

1. Киричук, В. О. Система роботи класного керівника з учнівським колективом на засадах психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку: психолого-педагогічна діагностика, аналіз, моделювання, програмування корекційно-виховного процесу / В. О. Киричук, Л. М. Романова. – Харків : Веста, 2002. – 128 с.

2. Маценко, Ж. М. Духовність: феномен психології та об'єкт виховання / Ж. М. Маценко. – К. : Освіта України, 2010. – 100 с.

3. Сучасний словник іншомовних слів / уклад. : О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

4. Тлумачний словник сучасної української мови / уклад. : Л. П. Коврига, Т. В. Ковальова, В. Д. Пономаренко / за ред. В. С. Калашника. – Харків : Белкар-книга Еспада, 2005. – 800 с.

5. Шевченко, Г. П. Педагогіка духовності / Галина Павлівна Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць / гол. ред. : Г. П. Шевченко. – Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2004. – Вип. 1. – С. 3–9.

Рецензент: кандидат педагогічних наук Ващенко А. М.